

Харьков: Одиссей, 2006. — 512 с.

3. *Иоффе О.С., Шаргородский М.Д.* Вопросы теории права / О.С. Иоффе, М.Д. Шаргородский. — М., 1961. — 390 с.

4. Курс гражданского процессуального права в двух томах / отв. ред. А.А. Мельников. — Т. 1. — М.: Наука, 1981. — 480 с.

5. *Лукьянова Л.Г.* Теория процессуаль-

ного права / Л.Г. Лукьянова. — М., 2003; Самощенко И.С., Фарукшин М.Х. Ответственность по советскому законодательству / И.С. Самощенко, М.Х. Фарукшин. — М., 1971.

6. Теория юридического процесса / под общ. ред. В.М. Горшенева. — Харьков, 1985.

*В.Г. ГОНЧАРЕНКО,
доктор юридичних наук
(Академія адвокатури України)*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУДОВО-ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

1. Гармонізація життя суспільства багато в чому, а можливо — й вирішально, залежить від науково обгрунтованої і максимальної демократизованої й зрозумілої системи правових норм (законів і підзаконних актів) та професійно бездоганного її застосування уповноваженими органами й особами з метою чіткого і справедливого регулювання відносин у суспільстві. Таким регулятором в країні є судова система взагалі й окремі суди особливо в їх ієрархічній єдності та взаємодетермінованості.

2. Судова система має бути суворо ієрархічною, з впорядкованим судовим контролем, позбавленою дублювання й двовладдя та узаконених зовнішніх впливів, а правосуддя — доступним, швидким і справедливим.

3. Системний підхід до створення й упорядкування судової ієрархії вимагає слідування єдино вірному науковому визначенню системи як множини елементів, що знаходяться у відношеннях і зв'язках один з одним та утворюють певну цілісність, єдність.

4. Наведена вище аргументація дає підставу для твердження, що судова сис-

тема в Україні має складатися з місцевих та окружних судів і Верховного Суду України. Вищі спеціалізовані суди слід ліквідувати як позасистемні ланки, осередки безпідставних преференцій і джерело конфліктів підсудності та подвійних касацій.

Може бути застосована й інша цілісна модель організації судової ієрархії, а саме: місцеві суди, окружні суди і Вищі спеціалізовані суди — адміністративний, цивільний, господарський, кримінальний. В такому разі Верховного Суду не повинно бути зовсім

Всі без винятку справи по першій інстанції мають розглядатися в місцевих судах, окружні суди, які складаються з відповідних судових палат, виконують функцію апеляційної інстанції, а у Верховному Суді можуть розглядатися справи за касаційними поданнями сторін також у відповідних палатах. У іншому варіанті організації судової системи касаційними інстанціями є Вищі спеціалізовані суди.

5. Голови місцевих і окружних судів ні в якому разі не повинні призначатись вольовими рішеннями чи обиратись на зборах. Уявляється, що найбільш прийнятним варіантом є норма, за якою цю

невдячну роботу без звільнення від прямих обов'язків будуть виконувати судді по черзі протягом не більше двох років, починаючи, наприклад, із судді, який має найбільший стаж суддівської роботи.

6. З точки зору забезпечення незалежності суддів від впливів місцевої влади доцільно, на нашу думку, територіальну юрисдикцію організувати не за існуючим територіально-адміністративним поділом в Україні, а з урахуванням приблизно однакової кількості населення на більш-менш компактній території даного суду і зручності комунікацій.

7. Варто рішуче підтримати ідею створення виборних мирових судів, що наблизить правосуддя до громадян, підніме його соціальний авторитет і звільнить місцеві суди від безлічі «дрібних» справ.

8. Проблема незалежності суддів і підкорення їх лише закону вимагає прискіпливої уваги. На перший погляд, вона цілком забезпечується правовими засобами: чітко встановлено статус суддів, їхня недоторканність, передбачено відповідальність аж до кримінальної за тиск у всіх видах на суддів та їхніх близьких, урочисто проголошено, що судді приймають рішення підставі незаперечно встановлених в умовах змагального процесу фактів і свого внутрішнього переконання. Все це, на думку законодавця, повинно забезпечити принципівість і неупередженість суддів, зняти корупційні залежності і уберегти від абонентів АТС-10 і АТС-100. Проте непрямий узаконений величезний тиск на суддів практично зводить нанівець всі законодавчі частокולי. Справа в тому, що суддів по одному на кожне вакантне місце безпечно підбирає і попередньо рекомендує який-небудь державний орган (залежність № 1), перевіряє знання претендентів і приймає рішення про рекомендацію на посаду по одному на кожне вакантне місце Вища рада юстиції (величезна залежність № 2), призначає суддів на посаду в одних випадках Президент країни, в інших — Верховна Рада (залежність від апаратних чиновників № 3), квартиру судді треба випрошувати у місцевих властей на розсуд службових осіб (залежність № 4), фінансуються суди (зарплата, ремонт, транспорт, оргтехніка, канцтовари тощо) Державною судовою адміністрацією (залежність № 5).

Цього неповного переліку цілком досить, щоб побачити доцільність для забезпечення незалежності суддів у відправленні правосуддя від негативних зовнішніх впливів, крім існуючих досить виважених правових гарантій, введення низки реорганізацій, зокрема: (а) встановити обрання населенням суддів місцевих судів на певний період і обов'язково на альтернативній основі; (б) ліквідувати Державну судову адміністрацію як орган, який створює відносини залежності, коли господарська, а непрямо — і виробнича діяльність судів багато в чому підпорядкована волі виконавчої бюрократії; (в) внести в державний бюджет України кожний суд окремим рядком, що зніме найменшу фінансову залежність судів від чиновницького апарату; (г) запровадити порядок, за яким суддям надавалося б житло із спеціального фонду зразу ж після обрання або призначення на посаду і без всякого дозвільного втручання у цей процес чиновників.

9. Всі претенденти на посаду судді (місцевого, окружного, Верховного чи Вищого спеціалізованого повинні пройти відповідну підготовку і перепідготовку в Академії суддів за встановленими Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією суддів програмами та одержати належний сертифікат.

Список використаної літератури:

1. *Гончаренко В.Г.* Концептуальні питання політико-правової реформи в Україні / В.Г. Гончаренко. — К.: АПрНУ, 2007. — Випуск 5. — 9 с.
2. Закон України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 27—28. — Ст. 180.
3. *Капліна О.В.* Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального

права : монографія / О.В. Капліна. — Харків: Право, 2008. — 296 с.

4. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. — К.: Юрінком, 1996. — 80 с.

5. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. — Видання шосте, перероблене та доповнене. — К.: Юрисконсульт, Юстиніан. — 2010. — 896 с.

6. *Маляренко В.Т.* Окремі проблеми реформування кримінальної юстиції в Україні / В.Т. Маляренко. — К.: АПрНУ, 2008. — Випуск 10. — 23 с.

7. *Притика Д.М.* Дискусійні проблеми судової реформи в Україні / Д.М. Притика. — К.: АПрНУ, 2008. — Випуск 11. — 17 с.

8. *Сердюк В.В.* Верховний Суд України в системі розподілу функцій влади : монографія / В.В. Сердюк. — К.: Істина, 2007. — 232 с.

В.В. СЕРДЮК,

доктор юридичних наук, доцент, начальник управління забезпечення діяльності Судової палати у господарських справах (Верховний Суд України)

ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ ЯК НАЙВИЩИЙ СУДОВИЙ ОРГАН У СИСТЕМІ СУДІВ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Сучасні тенденції реформування системи судочинства спонукають звернути увагу на її найвищу інституцію — Верховний Суд України, оскільки саме його конституційний статус наразі піддається сумніву. До того ж і рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2010 р. дало новий імпульс законотворцям для дискусій і, як наслідок, — політизації цього питання. Отже, для розуміння проблеми необхідно визначити зміст поняття «найвищий». Довідкова література тлумачить його як вищий за всіх, у найвищому ступені; щодо судової системи — вищий за всі інші суди. Виходячи з цього, значення терміну «найвищий» обумовлює найвищість Верховного Суду України за кількома ознаками.

Першою з них вбачається найвищість в інстанційному сенсі, оскільки найвищий судовий орган не може бути підпорядкований будь-якому іншому судовому органу, а його рішення підлягати перевірці іншими судовими інстанціями, оскільки він, як правило, постановляє остаточне рішення по справі, коли сторонами вже вичерпано усі можливі способи захисту своїх прав. Таке твердження впливає з аналізу норм ст. 125 Конституції України, за змістом якої можливо прослідкувати складові судової системи. Так, ч. 4 ст. 125 Основного Закону передбачає функціонування місцевих та апеляційних судів. Частина 3 вищими судовими органами спеціалізованих судів визначає відповідні вищі суди.